

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.72>

СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ ЯК ПРАВОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ, ЩО СПРИЯЮТЬ ДОСЯГНЕННЮ ЗАВДАНЬ КООРДИНАЦІЙНОЇ ФУНКЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КООРДИНАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Лук'янова Г.Ю.,

докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри адміністративного та інформаційного права
Навчально-наукового Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»,
ORCID: 0000-0003-1109-9299
e-mail: lukianova@ukr.net

Лук'янова Г.Ю. Система принципів як правових інструментів, що сприяють досягненню завдань координаційної функції адміністративно-правового забезпечення координації суб'єктів протидії корупції.

Координаційна функція держави щодо протидії корупції – це рівень прояву державного впливу у суспільних відносин та основний напрям діяльності держави, який полягає в узгодженні дій між різними елементами державного апарату щодо протидії корупції, в узгодженні дій між державним апаратом та не владними суб'єктами суспільної системи, в упорядкуванні суспільних та державно-управлінських відносин, спрямуванні їх на досягнення спільних цілей або інтересів, за якого використовується не метод прямого імперативного управління, а узгоджуються дії відносно чи повністю рівних суб'єктів протидії корупції на основі врахування спільних інтересів та/або компетенції, відповідно до принципу прямування до ідеальної результативності.

Антикорупційна діяльність може бути ефективною винятково за умови встановлення на нормативно-правовому рівні принципів координації діяльності суб'єктів протидії корупції та закріплення принципів адміністративно-правового забезпечення координації діяльності суб'єктів протидії корупції, що обумовлено потребою у швидкому та повному забезпеченні завдань координації та її ефективному здійсненні.

Інститут дослідження принципів адміністративно-правового регулювання координаційної функції держави щодо протидії корупції обумовлена наявністю прогалин в теоретичній площині пізнання права, та обмеженістю наукового обґрунтування. Саме тому, питання, пов'язані із адміністративно-правовим регулюванням координаційної функції держави щодо протидії корупції, є актуальними для дослідження, а його принципи у цьому контексті є одними із ключових.

Координаційна роль держави загалом майже не розглядається крізь призму принципів. З огляду на вкрай низький рівень наукової уваги до питання адміністративно-правового забезпечення координації суб'єктів протидії корупції, його сутності, ознак та напрямів, одним із першочергових завдань має стати визначення системи принципів цього інституту, як основної та вихідної ідеї усієї системи державного впливу на суспільні відносини. Навіть нині принципи адміністративно-правового забезпечення координації суб'єктів протидії корупції ще не розглядаються як фундаментальні категорії, оскільки чимало науковців досі сприймають їх абстрактно та відокремлено від практичної діяльності.

Ключові слова: адміністративне право, координаційна функція держави, загальні принципи, спеціальні принципи, принципи координації, функції держави, протидія корупції, адміністративно-правове регулювання, гласність суб'єктів координаційної діяльності, рівність суб'єктів координаційної діяльності, самостійність суб'єктів координаційної діяльності, прокурорська діяльність, додержання законності, конституційні права, свободи громадян, обмін інформацією.

Lukianova H.Yu. A system of principles as legal instruments that facilitate the achievement of the tasks of the coordination function of administrative and legal support for the coordination of anti-corruption actors.

The coordination function of the State in combating corruption is the level of manifestation of the State influence in social relations and the main activity of the State, which consists in coordinating actions between different elements of the State apparatus in combating corruption, in coordinating actions between the State apparatus and non-governmental actors of the social system, in streamlining social and public administration

relations, directing them towards achieving common goals or interests, and in which the method of direct imperative control is used rather than the method of coordinating actions in relation to based on common interests and/or competencies, in accordance with the principle of striving for ideal performance.

Anti-corruption activities can only be effective if the principles of coordination of anti-corruption actors are established at the regulatory level and the principles of administrative and legal support for coordination of anti-corruption actors are established, which is due to the need for quick and complete coordination and its effective implementation.

The need to study the principles of administrative and legal regulation of the State's coordination function in combating corruption is due to the existence of gaps in the theoretical plane of law cognition and limited scientific substantiation. That is why the issues related to administrative and legal regulation of the State's coordination function in combating corruption are relevant for research, and its principles are among the key ones in this context.

In general, the coordination role of the state is hardly ever considered through the prism of principles. Given the extremely low level of scientific attention to the issue of administrative and legal support for the coordination of anti-corruption actors, its essence, features and directions, one of the priority tasks should be to define a system of principles of this institution as the basic and initial idea of the entire system of state influence on social relations. Even today, the principles of administrative and legal support for the coordination of anti-corruption actors are not yet considered fundamental categories, as many scholars still perceive them in the abstract and separately from practical activities.

Key words: administrative law, coordination function of the State, general principles, special principles, coordination principles, State functions, combating corruption, administrative and legal regulation, publicity of coordination subjects, equality of coordination subjects, independence of coordination subjects, prosecutorial activity, observance of the rule of law, constitutional rights, freedoms of citizens, exchange of information.

Постановка проблеми. Не можливо сформулювати систему права за відсутності принципів адміністративно-правового регулювання координаційної функції держави щодо протидії корупції. Принципи характеризуються зміст права та його структуру, оскільки вони є показником пов'язаності теоретичних знань у межах системи права та їхньої взаємодії. Від теоретичного ступеня розробленості принципів та їх практичної реалі-

зації безпосередньо залежить стабільність окремо визначеного інституту, тому актуальність дослідження принципів адміністративно-правового регулювання координаційної функції держави щодо протидії корупції варто сформулювати з огляду на те, що ступінь їхньої наукової розробленості та практичної реалізації має безпосередній вплив на ефективність досліджуваного інституту, а його функціонування значною мірою залежить від керівних ідей.

Стан опрацювання цієї проблематики окрім загального розуміння принципів як загальних керівних положень полягає у тому, що дослідниками указується і на те, що за допомогою принципів можуть визначитися певні важливі елементи відповідних правовідносин, а також здійснюватися забезпечення функціонування усього інституту загалом.

На науковому рівні відзначається, що розуміння принципів координаційної ролі дещо відрізняється від загальноприйнятого розуміння принципів. Якщо у загальному розумінні принципи тлумачаться як першооснова правового регулювання у певній сфері, то значення принципів координаційної ролі цим не обмежується. Зокрема, П.М. Каркач під принципами координації трактує загальні керівні положення або засоби, що визначають повноваження суб'єктів координації, і є гарантією її здійснення [4, с. 286].

Метою статті є дослідження інституту ебфективності координації суб'єктів протидії корупції, яка забезпечується шляхом застосування та використання принципів адміністративно-правового забезпечення координації суб'єктів протидії корупції на підставі закріплення їх в нормах права. Принципи є першоосною та фундаментом адміністративно-правового забезпечення координації суб'єктів протидії корупції, а їхнє додержання всіма учасниками координації має важливе практичне значення, адже це дозволяє забезпечити її ефективність, вони не лише розкривають сутність і значення функції координації суб'єктів протидії корупції, а й виконують завдання координаційної діяльності, безпосередньо втілюючись у кожній із форм координації.

Виклад основного матеріалу. У контексті адміністративно-правового регулювання координаційної функції держави щодо протидії корупції, принципи отримують свій вияв у нормах адміністративного права, а за їх допомоги характеризується її зміст, структура тощо.

Принципи адміністративно-правового регулювання координаційної функції держави щодо протидії корупції є тим фундаментом, в основу якого закладена регламентація втілення цієї функції у суспільних правовідносинах, тому належає узгодження дій між різними елементами державного апарату без їхнього встановлення

є неможливим. Це питання фактично не є дослідженим на науковому рівні, тому відзначимо його теоретичну новизну для вітчизняної науки.

Науковець Д.В. Суходубов визначає принципи координації як правові засоби здійснення координації, і визнає, що вони є загальними керівними положеннями координації діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю і обов'язкові для всіх учасників координації [7, с. 58].

Тобто принципи є не просто керівними положеннями, а й інструментом, що сприяє досягненню завдань координаційної функції. У такому разі завданням є боротьба зі злочинністю, а при аналізі координаційної функції держави, таким завданням може бути узгодження дій між різними елементами державного апарату та наділені ознаками загальності положень координації, визначення повноваження суб'єктів координації, є гарантією здійснення координації, сприяють виконанню завдань координації за бажаними напрямками та результатами координації, являють собою не пораду чи рекомендацію, а вимагають обов'язкового та різнобічного втілення у відповідних правовідносинах.

Щодо класифікації принципів координації, то у науковці у цьому питанні не одностайні. Зокрема, В.С. Бабкова, досліджуючи принципи координаційної діяльності прокуратури у сфері протидії злочинності та корупції, здійснила їхнє виокремлення на основі та відповідно до принципів організації і діяльності прокуратури, і до них віднесла:

- 1) законність;
- 2) рівність суб'єктів координаційної діяльності у визначенні проблемних питань щодо запобігання і протидії злочинності та корупції, розробці пропозицій щодо заходів, спрямованих на їхнє подолання;
- 3) самостійність кожного правоохоронного органу при реалізації узгоджених рішень;
- 4) відповідальність керівників правоохоронних органів, у межах їхньої компетенції, за якісне і своєчасне виконання узгоджених заходів;
- 5) гласність щодо проведення координаційних заходів, висвітлення результатів проведеної роботи у засобах масової інформації в межах, які не суперечать вимогам законодавства про захист прав, свобод людини і громадянина, державної та іншої таємниці [1].

У контексті теми цього дослідження деякі із зазначених принципів мають суто спеціальний характер та є похідними від сутності прокурорської діяльності. Зокрема, гласність щодо проведення координаційних заходів та відповідальність керівників правоохоронних органів неможливо визначити як принципи координаційної функції держави, адже вони є похідними від функцій прокуратури. Проте інші принципи мають доволі

загальний характер. Принцип законності доцільно віднести і до принципів координаційної функції держави щодо протидії корупції, оскільки це основний принцип будь-якої діяльності, що регламентується правом, та який має міжгалузевий характер.

Не може йтися про характерність принципу законності для якоїсь певної галузі – він має бути основним та фундаментальним в усіх сферах суспільного життя. З іншого боку у правовій теорії нашої держави є низка інших міжгалузевих принципів, таких як принципи верховенства права, гуманізму, демократизму тощо. Тому не доцільно, виділяючи серед принципів координаційної діяльності окремі загальноправові, ігнорувати інші, теж характерні для правового регулювання будь-якої сфери суспільного життя. Відповідно для вирішення цієї теоретичної проблеми, доцільно розрізняти загальноправові та спеціальні принципи координаційної діяльності.

Принцип рівності суб'єктів координаційної діяльності також можна тлумачити і як принцип координаційної функції держави, оскільки по-перше, його актуальність обумовлена вже самим визначенням сутності цього явища, та по-друге, недодержання рівності суб'єктів може призвести перехід від координації до субординації чи реординації. Із рівності суб'єктів можна зробити висновок, що у відповідних правовідносинах кожен із них переслідує власні цілі.

Самостійність суб'єктів координації потребує певних уточнень – хоча, вступаючи у відповідні правовідносини, суб'єкти координації діють на основі врахування спільних інтересів та/або компетенції, проте прийняття ними рішень не потребує узгодження із іншими елементами державного апарату, тому прийнятною є актуальність такого принципу для теми цього дослідження.

Аналогічну класифікацію пропонують Л.М. Давиденко та О.М. Бандурка, які виокремлюють такі принципи координації у правоохоронних органах:

- 1) законність;
- 2) рівність усіх учасників координації в підготовці питань, внесенні пропозицій, розробці рекомендацій і заходів;
- 3) самостійність кожного правоохоронного органу в межах наданих йому законодавством України повноважень при виконанні погоджених рішень, рекомендацій і заходів;
- 4) відповідальність керівників кожного правоохоронного органу за виконання погоджених заходів [2, с. 299].

У інший спосіб пропонує класифікувати принципи координації О. М. Литвинов, який їх розподіляє на дві групи:

- 1) загальноправові принципи: законність, гласність, гуманізм;
- 2) спеціально-галузеві принципи: управлінські; кримінологічні [5, с. 75].

У контексті цього доцільно відзначити: по-перше, що позитивною рисою такої класифікації є розподіл принципів на загальноправові та спеціальні, на що уже було акцентовано увагу раніше; по-друге, спеціальногалузеві принципи, на думку дослідника, є занадто вузькоспеціалізованими, тобто відповідають сутності цієї групи; по-третє, перелік загальноправових принципів доповнений принципом гуманізму, проте у такому разі незрозуміло, чому автор обмежився лише ним.

Згідно з М.М. Литвином та А.В. Махнюком при розгляді координації у протидії транскордонній злочинності, координація діяльності повинна будуватися на таких основних принципах:

- 1) неухильному додержанні законності, конституційних прав і свобод громадян усіма суб'єктами взаємодії;
- 2) комплексному використанні сил і засобів суб'єктів взаємодії за умови чіткого розмежування компетенції;
- 3) процесуальної самостійності співробітників, які беруть участь у спільних міжвідомчих заходах, насамперед слідчих;
- 4) персональної відповідальності уповноважених керівників, на яких покладено функцію координації зусиль за організацію та наслідки заходів, насамперед спільних оперативно-розшукових і слідчих дій; узгодженості під час планування спільних заходів;
- 5) безперервності в організації оперативно-розшукових заходів і провадженні у справах з розкриття злочинів;
- 6) активного використання новітніх наукових і технічних досягнень у роботі щодо запобігання, розкриття та розслідування злочинів;
- 7) принцип обміну інформацією з додержанням правил нерозголошення даних попереднього розслідування та оперативно-розшукових заходів [6, с. 6]. Така класифікація має винятково спеціальний характер і базується на завданнях протидії транскордонній злочинності та компетенції суб'єктів таких правовідносин, тому для інституту координаційної функції держави щодо протидії корупції можуть бути характерними лише найзагальніші принципи, такі як законності чи самостійності.

Звертаючись до праць, у яких аналізувалося питання принципів здійснення інших функцій держави, передусім доцільно акцентувати на дослідженні В. І. Вишковської, яка проаналізувала принципи здійснення правозахисної функції держави. На думку вченої, їх варто розподілити на дві групи:

- 1) загальні – визначаються рівнем розвитку суспільства, що є результатом досягнення людства: принцип гуманізму, принцип демократизму, принцип соціальної справедливості, принцип рівності всіх перед законом;
- 2) спеціальні – своєрідна система координат, у межах якої здійснюється правозахисна функція

держави: до цієї групи належать принцип верховенства права; законності; гласності; принцип спільної діяльності органів державної влади України з органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, населенням; принцип незалежності суб'єктів здійснення правозахисної функції держави; принцип професіоналізму та компетентності [3, с. 118].

Перелік загальноправових принципів у цій позиції є більш досконалим, аніж у попередніх проаналізованих, кожний з-поміж них є прийнятним і актуальним для координаційної функції держави щодо протидії корупції. Щодо спеціальних принципів, то низка із них також є загальними.

Зокрема, принципи верховенства права, законності і гласності раніше відзначались у працях інших авторів саме як загальноправові. Принцип спільної діяльності органів державної влади України з органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, населенням підкреслювався раніше у цій роботі, адже його зміст також є основою розуміння сутності координаційної функції держави щодо протидії корупції.

Тому можна зробити висновок, що незважаючи на загалом спеціалізований характер цієї позиції, більшість принципів є характерними і для досліджуваної функції. При дослідженні передумов зародження та сучасного стану адміністративно-правового забезпечення координації суб'єктів протидії корупції, підкреслювалося, що в основі розвитку цього інституту перебували принципи єдності і взаємодії. І нині ці принципи залишаються керівними ідеями координаційної функції держави щодо протидії корупції.

Висновки. Принципи є першоосновою та фундаментом адміністративно-правового забезпечення координації діяльності суб'єктів протидії корупції, а їхнє додержання всіма учасниками координації має важливе практичне значення, адже це дає змогу забезпечити її ефективність. Принципи адміністративно-правового забезпечення закріплюються в установленому законом порядку та забезпечуються засобами державного впливу для того, щоб гарантувати здійснення координації діяльності суб'єктів протидії корупції. Принципами адміністративно-правового забезпечення координації суб'єктів протидії корупції є: 1) принцип законності координації суб'єктів протидії корупції; 2) принцип верховенства права у процесі здійснення координації суб'єктів протидії корупції; 3) принцип гласності координації суб'єктів протидії корупції; 4) принцип рівності суб'єктів координаційної діяльності; 5) принцип самостійності кожного суб'єкта протидії корупції при реалізації узгоджених у процесі координації рішень; 6) принцип відповідальності суб'єктів протидії корупції за якісне і своєчасне виконання узгоджених у процесі координації заходів. Недостатня увага до розробки принципів

досліджуваного інституту обумовлена, з одного боку, його загальним фрагментарним рівнем вивченості, і як наслідок, ігнорування науковцями таких питань, як принципи координаційної функції держави щодо протидії корупції, а з іншого боку, проблемами теоретичного сприйняття поняття «принципи».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бабкова В.С. Принципи координаційної діяльності прокуратури у сфері протидії злочинності та корупції Теорія і практика правознавства. 2013. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_1_27
2. Бандурка А.М. Преступность в Украине: причины и противодействие: моногр. Харків: Основа, 2003. 368 с.
3. Вишковська В.І. Правозахисна функція держави сутність та механізм здійснення в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 Київ, 2014. 224 с.
4. Каркач П.М. Організація роботи прокуратури міста, району: метод. посіб. з організації роботи в міських, районних прокуратурах Харків: Право, 2008. 352 с.
5. Литвинов О.М. Адміністративно-територіальна координація діяльності суб'єктів профілактики злочинів в Україні на місцевому рівні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2002. 276 с.
6. Литвин М.М., Махнюк А.В. Координація діяльності у сфері інтегрованого управління кордонами Державне управління. 2011. № 1. С. 3–9.
7. Суходубов Д.В. Координаційна діяльність прокуратури щодо боротьби зі злочинністю: дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.10 Харків, 2012. 215 с.